

Fra grådighed til fællesskab

I Hellas og senere i Romerriget, så man ned på mennesker, der beskæftigede sig med penge og handel. I stedet gav det status, at beskæftige sig med styret af fællesskabets anliggender og åndelige sysler. I dag er det anderledes. Alt handler om penge, økonomi, vækst og konkurrenceevne. Der er ikke prestige i at være ansat i den offentlige sektor. I debatten får man indtryk af, at offentligt ansatte er årsagen til de økonomiske problemer i dag. En tidligere statsminister siger ligefrem, at *"Den offentlige sektor skal gå længere på literen"*.

Det private erhvervsliv forbindes med effektiv produktion, handel og eksport. Organisationsformerne med direktører og bestyrelser giver associationer om dynamik, kvalitet, arbejdsomhed og rationalitet. De sidste års økonomiske krise har ikke for alvor ændret opfattelserne. Men har finanskrisen ikke også vist, at erhvervslivet og dets organisationsformer også handler om grådighed, egoisme, dårlig moral, uansvarlighed, manglende kontrol og ingen langtidsplanlægning? Er tiden ikke kommet til at tage et opgør med myterne om det effektive erhvervsliv? Er løsningen stadig, at det offentlige skal kopiere det private erhvervslivs organisationsformer og managements metoder?

Merkantilisering af det offentlige

I snart en generation har neoliberalismen og New Public Management styret visionerne og en stor del af den faktiske udvikling i den offentlige sektor. Ord som konkurrence, privatisering, udlicitering, kontraktstyring, bonusser, fusioner, bestyrelser og direktører er blevet normale indenfor det offentlige. Der er sket en merkantilisering.

Mange offentlige institutioner er blevet selvejende med bestyrelser og direktører. Ledelserne er kommet i nålestrib. Institutionerne fusionerer og bliver større og større. Der ansættes specialister som økonomer, jurister og kommunikationseksperter. I den offentlige sektor bliver der flere og flere kolde hænder, som ikke underviser, plejer de ældre, behandler de syge eller møder klienterne. Der bliver længere og længere mellem dem, som udfører de primære opgaver, og dem som leder de nye megaorganisationer.

Institutionerne konkurrerer indbyrdes om "kunderne", som er os borgere, der betaler for konkurrencen. Når vi går i biografen oplever vi reklamer fra offentlige uddannelsesinstitutioner, der konkurrerer om at tiltrække vores børn til netop til deres uddannelse. Man kan undre sig over, hvorfor ministerier og styrelser reklamerer. Hvorfor har Skov- og naturstyrelsen bannere oppe, når der afholdes maratonløb? Hvem er kunderne? Er det os skatteydere, eller er det, fordi institutionerne er blevet selvfede? Er det en samfundsøkonomisk optimal anvendelse af ressourcer, når uddannelsesinstitutioner konkurrerer om de stadig færre unge? Er det optimalt, at de unge vælger den uddannelse, der har de fedeste reklamer, smarteste hjemmeside, de sjoveste fester og bedste bygninger? Er konkurrence altid godt? Er resultatet ikke laveste fællesnævner? Det har vi oplevet med de mange tv-stationer, der konkurrerer om seerne. Programmerne bliver dårligere og mere ens.

Arkitektonisk kan vi også se merkantilismen af den offentlige sektor. Mange institutioner ligner banker og virksomhedsdomiciler. Hvide farver og meget glas. Døre, der åbner automatisk og vældige indbydende receptioner. Der skal handles. Digitalt er efterligningerne slående. Smarte hjemmesider og apps til mobilen. Hvorfor afspejler de offentlige bygninger og indretninger ikke værdier som demokrati, lighed og tolerance, eller for den sags skyld nytænkning og kreativitet? Hvorfor lader vi os ikke inspirere af oldtiden og renæssancen?

Vi borgere er blevet reduceret til kunder i forhold til det offentlige. Vi betaler skat, men ellers har vi ingen pligter. Indflydelsen består i, at vi kan vælge mellem de mange forskellige slagtilbud, som vi allerede har betalt for. Ofte serveres tilbuddene på en strømlinet og leflende måde. Det hele minder om et besøg hos 7-Eleven eller McDonald's.

Det offentlige er et fællesskab

Mange offentlige kerneopgaver kan ikke varetages af det frie marked. Derfor har det ikke noget med det private erhvervsliv at gøre. Markedet producerer f.eks. ikke retfærdighed, retssikkerhed, dannelse, medborgerskab, demokrati, omsorg, pleje og medmenneskelighed. Økonomernes udbuds- og efterspørgselskurver er værdiløse. Her handler det i stedet om moral, værdier, kultur og civilisation. Hvad anser vi for god dannelse? Hvad er omsorg og pleje? Hvad er retfærdighed? Det private erhvervsliv fokuserer på bundlinjen. At der skal tjenes penge, genereres overskud og kursgevinster til aktionærerne.

Er vi sikker på, at organisationsformen med bestyrelser, direktører og andre specialister er den optimale organisationsform, når det handler om den offentlige sektor? Har finanskrisen ikke vist, at hierarkier har afstedkommet grådighed, uansvarlighed og manglende kontrol? Er vi sikker på, at bestyrelser og direktører giver den optimale samfundsøkonomiske anvendelse af skatteindtægterne?

Det er på tide, at vi som nationalt og lokalt fællesskab finder ud af, hvad det er, vi vil med hinanden og vores fælles institutioner. Hvad det er vi står for, og lægger vægt på. Danmark er ikke kun en forretning, der skal overleve på det globale marked. Det handler ikke kun om store biler, fine huse, både og spændende rejser til udlandet.

I dag ser vi de samme civilisationstræk, som fandtes i Romerrigets kejsertid. Overforbrug, dekadence, selvtilstrækkelighed, opulenthed og ulighed. Kejserne skulle bare sørge for underholdning til den store mængde af borgere, der var sat uden for indflydelse. Mere X Factor, Vild med dans, Hammerslag, Luxusfælden, Paradise Hotel, Kongerne af Marielyst osv.

Heldigvis er der stadig borgere, der lægger vægt på andre ting. De taler om dannelse, kultur, demokrati, retfærdighed og tolerance. Hvorfor ikke tage fat i det, og for en periode fokusere på sådanne værdier frem for effektivitet, økonomi, konkurrenceevne og globalisering? Hvorfor kan det offentlige ikke gå forrest og blive kultur- og civilisationsbærere?

De enfoldige tror stadig, at vi kan komme ud af den økonomiske krise ved at skære i den offentlige sektor. Ved at sætte skatterne ned og forbedre konkurrenceevnen. Håbet er, at vi igen skal opleve store årlige vækstrater i BNP, stigninger i C20 aktieindekset og reallønningerne. Paradiset består af rødglødende dankortterminaler. Glemte er de jagede og fyrede offentligt ansatte.

I en globaliseret verden vil alle lande forsøge at forbedre deres konkurrenceevne. Alle vil skære i den offentlige sektor og sætte lønningerne ned og effektiviteten op. Det vil bare blive hårdere og hårdere at være lønmodtager og for dens sags skyld også direktør. Konsekvensen bliver stress, udbrændthed og sygdom. Flere og flere sættes af holdet. Hvem skal i øvrigt købe landenes geniale og billige produkter, når alle sparer for at komme ud af krisen?

Gentækning af det offentlige

Lad os glemme de sidste tyve års fascination af det private erhvervsliv. Finanskrisen har vist, at det frie marked ikke fungerer. At fælleskabet alligevel står klar med økonomisk hjælp i form af bankpakker, billig likviditet, arbejdsløshedsunderstøttelse og uddannelses tilbud. At når det virkelig brænder på, glemmer vi alt om liberalisme og socialisme.

Lad os glemme alt om privatiseringer, bonuskontrakter, lean, fusioner og direktører i nålestrib. Ofte står der mere på spil end et enkelt menneske kan håndtere. Fristelserne er for store, og det ender ofte i grådighed og storhedsvanvid.

Krisen giver os mulighed for at gentænke den offentlige sektor. Vi skal eksperimentere med demokrati og medindflydelse i vores fælles institutioner. Det kan få de offentlige ansattes arbejdsglæde, kreativitet og engagement tilbage. Det koster ikke noget, og visionerne er større end blot effektiviseringer, sammenlægninger og nedskæringer.

Vi skal nedbryde de stive hierarkier, og give de menige medarbejdere mere indflydelse. Institutionerne skal genopbygges ud fra de værdier, der ligger til grund for vores vestlige civilisation. Det er demokrati, frihed, lighed, tolerance og ikke mindst ytringsfrihed. Værdier som vi ønsker vores børn skal lære i skolen. Det centrale i vores vestlige civilisation har aldrig kun været penge, aktiekurser og rå materialisme.

Der skal igangsættes forsøg, hvor vi etablerer medarbejderstyrede offentlige institutioner. Det skal være slut med at bosse noget igennem. Det er naturligt, at den offentlige sektor går forrest med eksperimenterne. Hvis der er brug for lederskab, kan lederne vælges for en begrænset periode af medarbejderne. Demokrati og dialog skal udfoldes med henblik på at træffe kloge beslutninger, skabe engagement og fælles kropsånd. Det er ikke utænkeligt, at folk så vil gå ned i løn eller arbejde mere. At offentligt ansatte igen vil se jobbet som et kald, og ikke kigge så meget på klokken og timeregnskabet. Idealet skal ikke længere være bestyrelseslokalerne i det private erhvervsliv, men agoraen, Forum Romanum og de nordiske tingsteder. Det at varetage et offentligt embede, f.eks. sosuassistent, sygeplejeske, lærer, sagsbehandler eller gartner, skal igen betragtes som noget særligt.

Uddannelsesinstitutionerne skal omkalfatres. Beslutninger skal demokratiseres på alle niveauer. Eleverne skal inddrages og ledelsesgange afskaffes til fordel for tingsteder eller demokratior. Uddannelse handler ikke kun om at tilegne

sig kompetencer, men også om kultur, dannelse og civilisation. Store enheder skal brydes ned. Der skal nytænkes. Den offentlige sektor skal i langt højere grad afspejle vores fælles værdier frem for en bogholder mentalitet.

Det historisk unikke ved vores kultur er den respekt og integritet vi viser overfor det enkelte og ofte fremmede menneske. Derfor er vi som samfund klar til at hjælpe og yde omsorg. Det gælder i forhold til f.eks. handicappede, syge, arbejdsløse, forfulgte og mennesker med problemer. Krisen må ikke få os til at ryste på hånden, og opgive de fundamentale værdier. Ej heller, fordi politikere, regnedrenge i finansministeriet eller "*vismænd*" foreslår noget andet.

Løsningen på krisen er ikke kun økonomi, men også eksperimenter, der vedrører fælleskab, kultur og civilisation.

Den 24. november 2012.

Af Peter Gorm Larsen

Konsulent, www.policy.dk

Cand. scient. Pol. og Master i evaluering

Hortensiavej 33

7700 Thisted.